

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

**FAKULTA AGROBIOLOGIE, POTRAVINOVÝCH A
PŘÍRODNÍCH ZDROJŮ**

Katedra obecné zootechniky a etologie

Legislativní podmínky chovu a welfare zvířat v ekologickém zemědělství

Legislative conditions of the animal breeding and welfare in
organic agriculture

Bakalářská práce

Praha 2012

Vedoucí práce: doc. Ing. Lukáš Jebavý, CSc.

Autor práce: Jana Králová

Souhrn

Chov hospodářských zvířat hraje v ekologickém zemědělství nezastupitelnou roli díky významnému vlivu pro půdní úrodnost jako producenta organického hnojení. Stejně jako ekologická rostlinná produkce dává vzniknout krmivům pro ekologicky chovaná zvířata. Pěstování plodin a chov zvířat na ekofarmě tak tvoří harmonický, uzavřený celek.

V roce 2010 bylo na ekofarmách chováno v průměru okolo 252 tis. kusů zvířat (nezapočítán chov včel a ryb). Nejdůležitější kategorií je jednoznačně chov skotu s 88,8 % podílem na celkovém počtu DJ, následovaný chovem ovcí s podílem 7,0 %.

Ekologičtí zemědělci jsou povinni nejen dodržovat obecné podmínky ochrany a péče o pohodu zvířat, vymezené Zákonem č. 166/1999 Sb. o veterinární péči a Zákonem č. 246/1992 Sb. na ochranu zvířat proti týrání, ale i péče o určitý nadstandard, který vyplývá z požadavků Zákona č. 242/2000 Sb. o ekologickém zemědělství.

Ekologické zemědělství dává vládě člověka nad zvířaty přijatelnější podobu. Zvířata mohou naplňovat své přirozené potřeby na úkor výdělku zemědělce, proto je možné tento způsob hospodaření uplatnit pouze za pomoci dotací. Většina způsobů chovu nelze uplatnit v intenzivním systému a hodí se spíše do menších farem. Z toho vyplývá, že tento systém chovu lze plošně realizovat jen za předpokladu zmenšení velikosti ale mnohonásobného zvýšení počtu farem, což je pro současnou společnost nereálné.

V České republice ekologických farem každoročně přibývá, v návaznosti rostou i počty chovaných zvířat a rozšíření jejich druhů, zejména díky stále se zvyšující poptávce po ekologických produktech z českých chovů.

Klíčová slova:

welfare, ekologické zemědělství, chov zvířat, legislativa

Summary

Animal breeding in organic farming plays a vital role due to the significant influence of soil fertility as a producer of organic fertilizer. Just as organic plant production gives rise to organic feed for the animals. Crop cultivation and animal husbandry on organic farm and create a harmonious, enclosed unit.

In 2010 it was kept on organic farms on average around 252 thousand. animals (excluding the keeping of bees and fish). The most important category is clearly cattle with 88.8% share of the total number of livestock units, followed by sheep with a share of 7.0%.

Organic farmers are required not only to observe the general conditions for the protection and welfare, as defined by Act No. 166/1999 Coll. on veterinary care and Act No. 246/1992 Coll. to protect animals against cruelty, but also care about some extras, which arises from the requirements of Act No. 242/2000 Coll. on organic agriculture.

Organic farming gives the government of man over animals more acceptable form. Animals can fulfill their natural needs of farmers at the expense of earnings, it is possible to apply this method of farming only with the help of subsidies. Most of the farming method is not applicable in the intensive system and is more suited to smaller farms. It follows that this system is implemented across the board can breed only if reducing the size but increase the number of multiple farms, which is unrealistic for contemporary society.

In the Czech Republic, organic farms is increasing annually, further increase in numbers of animals and the extension of their species, mainly due to the ever increasing demand for organic products from Czech farms.

Key words:

welfare, organic agriculture, animal breeding , legislativ

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Legislativní podmínky chovu a welfare zvířat v ekologickém zemědělství“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v příložené bibliografii.

V Praze dne: .....

podpis autora práce:

Poděkování

Chtěla bych poděkovat doc. Ing. Lukášovi Jebavému, CSc. za cenné rady, připomínky, odborné informace a trpělivost při sestavování méj bakalářské práce.

Obsah	
Úvod	1
Cíl práce	2
Literární rešerše	
Obecné podmínky pro chov zvířat v EZ	3
Chov skotu v EZ	13
Chov mléčného skotu	15
Chov skotu bez tržní produkce mléka	16
Chov prasat v EZ	16
Chov ovcí a koz v EZ	19
Chov ovcí v EZ	21
Chov koz v EZ	22
Chov koní v EZ	23
Chov drůbeže v EZ	25
Chov králíků v EZ	29
Shrnutí	30
Metodika	32
Závěr	33
Seznam literatury	34
Přílohy	38

1. Úvod

Vývoj chovu zvířat ekologickým systémem v České republice prošel od svého počátku na začátku 90. let 20. století dynamickým rozvojem. Z původně alternativního systému chovu, k němuž se hlásil jen úzký okruh nadšenců, vznikla postupem času státem uznávaná a zákonem definovaná živočišná produkce, která má přísná pravidla respektující životní prostředí a pohodu zvířat a která si získala širokou podporu a důvěru spotřebitelů.

Z minulosti přetrvává v konvenčním zemědělství trend soustředit chov zvířat především na zisk z poražených kusů a co nejvyšší denní přírůstek na úkor přirozených životních potřeb zvířat.

Chovu hospodářských zvířat se běžně říká živočišná výroba. Na zvířata poskytující potraviny se stále díváme jako na zboží. Z tohoto přístupu bohužel vyplývá, že welfare – životní pohoda těchto zvířat není rozhodujícím měřítkem při jejich hodnocení a péči o ně (Šonková, 2006).

Stále větší počet lidí spatřuje v ekologickém chovu zvířat budoucnost zejména proto, že jim není lhostejné, v jakých podmínkách a jaký život prožilo zvíře, jehož maso, mléko či vejce konzumují. Z tohoto důvodu jsem si také toto téma vybrala.

2. Cíl práce

Cílem mé práce je shromáždit dosud známé informace o aktuálních podmínkách chovu zvířat v ekologickém zemědělství, včetně platné legislativy s důrazem na dodržování podmínek welfare a upozornit na rozdíly oproti konvenčním chovům.

3. Literární rešerše

3.1. Obecné podmínky chovu zvířat v EZ

V posledních desetiletích jsou zemědělci pod stále větším ekonomickým tlakem, aby produkovali stále levnější potraviny. Vytváří se tak nadprodukce, která ničí zemědělství v méně rozvinutých zemích, zhoršuje se kvalita potravin i životní podmínky hospodářských zvířat. Bohužel právě ty druhy a kategorie hospodářských zvířat, jejichž produkty jsou na pultech obchodů nejlevnější, mají nejméně radostný život, prožitý doslova v továrnách na maso či vejce. Jsou to zejména brojeři, nosnice a prasata.

(Šarapatka, 2006)

Problémy životní pohody zvířat spočívající v intenzivní živočišné výrobě:

- Ztráta možnosti volby
  - výběr potravy při nemoci a ve zdraví
  - výběr prostředí: pohodlí, bezpečí, čerstvý vzduch
- Nedostatky v péči o zvířata
  - nedostatek času a přístupu pro individuální kontakt
  - nedostatečné vnímání fyziologických a behaviorálních potřeb
- Nedostatky ve vybavení
  - ventilace
  - manipulace s krmivy a výkaly
- Zvýšený přenos infekčních a parazitárních chorob
  - vysoká hustota osazení
  - hromadění patogenů a škodlivých látek
- Neschopnost projevovat přirozené chování
  - nedostatek prostoru pro normální pohyb
  - neschopnost vytvořit normální sociální vztahy
- Problémy při manipulaci, přepravě a porážce
  - obtíže při manipulaci s velkým počtem zvířat
  - teplotní a fyzický stres během přepravy
  - utrpení v místě porážky

(Webster, 2009)

Definice podle českého zákona č.242 z roku 2000:

Ekologickým zemědělstvím se rozumí zvláštní druh zemědělského hospodaření, který dbá na životní prostředí a jeho jednotlivé složky stanovením omezení či zákazů používání látek a postupů, které zatěžují znečišťují nebo zamožují životní prostředí nebo zvyšují rizika kontaminace potravního řetězce, a který zvýšeně dbá na vnější životní projevy a chování a na pohodu chovaných hospodářských zvířat.

Welfare zvířat – vývoj předpisů (by NAWHOA):

- Standarty by se měly řídit výzkumy, který odráží praxi a zkušenosti ekologických zemědělců.
- Politici musí klást větší důraz na poradenství a odborné znalosti etologů či jiných odborníků na ochranu zvířat při tvorbě norem.
- Je důležité formulovat filozofickou definici a základ pro dobré životní podmínky zvířat v ekologickém zemědělství.
- Konfliktní oblasti mezi dobrými životními podmínkami zvířat a dalšími cíly ekologického zemědělství (ochrana životního prostředí, udržitelný rozvoj, ochrana veřejného zdraví atd.) je třeba definovat a odpovědi je třeba hledat vzhledem k těmto konfliktům.
- Ekologické normy by měly být dostatečně pružné, aby mohly neustále zlepšovat životní podmínky zvířat a pro splnění různých potřeb v různých částech EU.

(Vaarst, 2004)

V ekologickém zemědělství je možné v souladu s právem Evropských společenství chovat pouze tyto druhy hospodářských zvířat: skot, koně, prasata, ovce, kozy, králíky, drůbež, ryby a střeoevropské ekotypy včely medonosné.

Tab. 1 - Počet chovaných zvířat v EZ v roce 2009/2010:

Kategorie zvířat	Počet ekofarem	Počet ekologicky chovaných zvířat (ks) 2009	Počet ekologicky chovaných zvířat (ks) 2010	Meziroční změna počtu ekologicky chovaných zvířat 2010/09 (%)
Koně	369	2 982	3 662	22,80
Skot	990	136 026	151 814	11,61
Ovce	444	53 083	57 587	8,58
Kozy	174	4 352	5 223	20,01
Prasata	19	1 990	1 972	-0,90
Drůbež	41	25 292	31 170	23,24
Králíci	1	88	55	-37,50
Včely (roje)	4	1 202	806	-32,95
Ostatní zvířata	33	48	240	400,00
Ryby	0	458	0	-100,00

Pozn. Kategorie ostatní zvířata zahrnovala v roce 2009: 18 poníků, 20 oslů, 5 bizonů a 5 lam, v roce 2010: 54 poníků, 19 oslů, 43 bizonů, 100 jelenovitých a 24 praturů.

(Zdroj: Statistické šetření ÚZEI 2010 a 2009)

Potenciál ekologického zemědělství v České republice je silný a BMI se domnívá, že – tím, jak mechanizované zemědělství ohrožuje živobytí malých rodinných podniků - útěchou vlády – podporovaný. Nedávná studie ukázala, že zhruba 33% z místních ekologických spotřebitelů je nespokojeno s domácí nabídkou a tak lze očekávat, že ekologické chovatelství bude stále atraktivní.

(Business monitor international, 2009)

Hlavní principy v ekologických chovech:

- výběr vhodného plemene
- umožnění zvířatům chovat se přirozeně převážně v podmínkách volných chovů s venkovními výběhy
- udržování dobrých hygienických podmínek
- poskytování vhodného ustájení a zdravého výživného krmiva.

(Šonková, 2006)

Chov hospodářských zvířat v systému ekologického zemědělství znamená přirozený způsob chovu. Je přísně zakázáno způsobovat zvířatům jakoukoli bolest. Následující seznam shrnuje všechny zakázané metody chovu:

- použití elastických obinadel a jejich připevňování na ocas ovcí
- kupírování ocasů prasat
- usekávání paznehtů
- obrušování zobáků ptáků a rohů zvířat (z důvodu snížení stresu či redukce onemocnění způsobených vysokou koncentrací zvířat na daném pozemku).

Všechny tyto zásahy je možné provádět pouze se souhlasem pověřeného orgánu .

(Moudrý, 2007)

Stěžejní body Nařízení Rady (EC) č.834/2007:

A) Původ zvířat:

- Ekologicky chovaná hospodářská zvířata se rodí a jsou odchována v ekologických zemědělských podnicích.
- Pro účely plemenitby lze za zvláštních podmínek dovážet do zemědělského podniku zvířata, která nepocházejí z ekologického chovu. Tato zvířata a jejich produkty mohou být považovány za ekologické po dodržení období přechodu.
- Zvířata, která se v zemědělském podniku nacházela na počátku období přechodu, a jejich produkty mohou být považovány za ekologické po dodržení období přechodu.

B) Chovatelské postupy a podmínky ustájení:

- Osoby chovající zvířata mají nezbytné základní znalosti a schopnosti s ohledem na zdravotní potřeby a životní podmínky zvířat.

- Chovatelské postupy, včetně intenzity chovu a podmínek ustájení zaručují splnění vývojových, fyziologických a etologických potřeb zvířat.
- Hospodářská zvířata mají stálý přístup na otevřená prostranství, nejlépe na pastviny, kdykoli to povětrnostní podmínky a stav půdy dovolí, nejsou-li na základě právních předpisů Společenství uložena omezení a povinnosti týkající se ochrany zdraví lidí a zvířat
- Počet hospodářských zvířat je omezen, aby se minimalizovala nadměrná pastva, udusání půdy, eroze nebo znečištění způsobené zvířaty nebo roznášením jejich hnoje
- Ekologicky chovaná hospodářská zvířata jsou chována odděleně od ostatních hospodářských zvířat. Spásání běžných pozemků ekologicky chovanými zvířaty a spásání ekologicky udržovaných pozemků zvířaty mimo ekologický chov je však za určitých omezujících podmínek povoleno.
- Vazné ustájení nebo izolování hospodářských zvířat je zakázáno, pokud se nejedná o jednotlivá zvířata a o omezenou dobu a pokud to není na místě se zřetelem na bezpečnost, životní podmínky zvířat nebo veterinární důvody.
- Doba trvání přepravy hospodářských zvířat je co nejkratší.
- Jakékoli utrpení, včetně mrzačení, musí být udržováno na co nejnižší úrovni, a to během celého života zvířete, včetně samotné porážky.

C) Plemenitba:

- Při rozmnožování se používají přirozené metody. Je však povoleno umělé oplodnění.
- Rozmnožování nesmí být navozeno za použití hormonů nebo podobných látek, nejsou-li tyto hormony nebo látky součástí veterinárního léčebného ošetření v případě konkrétního zvířete.
- Nepoužívají se jiné druhy umělého rozmnožování, jako jsou klonování a přenos embryí.
- Vybírají se vhodná plemena. Volba vhodného plemene přispívá k předcházení jakéhokoli utrpení a k vyloučení potřeby zvířata mrzačit.

D) Krmivo:

- Krmivo pro hospodářská zvířata se získává v první řadě ze zemědělského podniku, kde jsou zvířata držena, nebo z jiných ekologických zemědělských podniků ve stejném regionu.

- Hospodářská zvířata jsou krmena ekologickým krmivem, které splňuje požadavky na výživu zvířete v různých stádiích jeho vývoje. Část přídelu může obsahovat krmivo ze zemědělských podniků, které přecházejí na ekologické zemědělství.
- Hospodářská zvířata s výjimkou včel mají stálý přístup na pastvu nebo k objemnému krmivu.
- Jiné než ekologické krmné suroviny rostlinného původu, krmné suroviny živočišného a minerálního původu, doplňkové látky v krmivech, určité produkty používané ve výživě zvířat a činidla se používají pouze v případě, že byly schváleny pro použití v ekologické produkci.
- Nepoužívají se růstové stimulanty ani syntetické aminokyseliny.
- Kojená mláďata savců jsou krmena přírodním, nejlépe mateřským mlékem.

E) Prevence nález a veterinární péče:

- Prevence nález je založena na výběru plemena a linie, chovatelských postupech, vysoce kvalitním krmivu a tělesném pohybu, odpovídající intenzitě chovu a přiměřeném a vhodném ustájení, udržovaném v hygienických podmínkách.
- Nález se řeší okamžitou léčbou, aby se zabránilo utrpení zvířat; je-li to nutné, mohou se za přísných podmínek použít syntetická chemická alopatická veterinární léčiva včetně antibiotik, pokud je použití fytotherapeutických, homeopatických a jiných přípravků nevhodné. Stanoví se zejména omezení týkající se průběhu léčby a doby ošetřování.
- Použití imunologických veterinárních léčiv je povoleno.
- Povoluje se ošetření týkající se ochrany zdraví lidí a zvířat stanovené na základě právních předpisů.

F) Čištění a dezinfekce:

- Použijí se produkty pro účely čištění a dezinfekce budov a zařízení pro živočišnou výrobu pouze v případě, že byly schváleny pro použití v ekologické produkci.

Zásady chovu zvířat (Šarapatka, 2003):

- způsob ustájení musí odpovídat fyziologickým a etologickým potřebám zvířat
- všechna opatření, technologie a technika chovu zvířat musí odpovídat požadavku udržení dobrého zdraví a dlouhověkosti chovaných zvířat

- je nutno zajistit pohodu hospodářských zvířat: pohyb, čerstvý vzduch, ochrana proti slunci a extrémnímu počasí, dostatek prostoru, podestýlka, průmyslové chovy s řízenými režimy nejsou povoleny
- krmná dávka musí odpovídat fyziologickým potřebám zvířat, jejich užitkovosti a musí být jakostní
- krmné přípravky typu stimulatorů, zchutňovačů krmiv syntetického původu, syntetické konzervační a ochranné přípravky, zkrmování močoviny a preventivní aplikace léčiv nejsou povoleny
- lze používat zchutňující, vitaminové a minerální přísady přírodního původu
- rutinní profylaktické používání syntetických léčiv není dovoleno

Zákon č. 242/2000 Sb. (body týkající se chovu zvířat):

Za správní delikt je dle zákona č. 242/2000 Sb., §33 mimo jiné považováno, když právnická nebo podnikající fyzická osoba jako osoba zařazená do přechodného období nebo jako osoba podnikající v ekologickém zemědělství:

- a) Použije nepovolená krmiva, krmné suroviny, krmné směsi, doplňková krmiva, doplňkové látky a premixy, čistící a desinfekční přípravky pro čištění a desinfekci chovatelských budov a zařízení, přípravky a prostředky proti škůdcům ve stájích a chovatelských zařízeních nebo osiva.
- b) Přepravuje zvířata nepovoleným způsobem.
- c) Používá vazné ustájení zvířat.
- d) Nepodporuje přirozenou imunitu zvířete.
- e) Použije geneticky modifikované organismy nebo produkty takových organismů s výjimkou veterinárních léčiv.
- f) Chová na farmě stejný druh zvířete ekologickým i neekologickým způsobem.
- g) Nezajistí výživu mláďat přirozeným, přednostně mateřským lékem.
- h) Používá v chovu zvířat preventivně alopatická a veterinární léčiva nebo antibiotika.
- i) Používá v chovu zvířat látky určené ke stimulaci růstu nebo užitkovosti nebo hormony s cílem řízení reprodukce nebo stimulace říje.
- j) Provádí v ekologickém chovu přenos embryí.
- k) Nezajistí jednoznačnou identifikaci zvířat nebo jejich produktů ve všech stádiích výroby, přípravy, přepravy a uvedení na trh.

- l) Nezajistí řádné skladování statkových hnojiv, aby zabránila znečištění vod přímým kontaktem nebo vypouštěním a prosakováním do půdy.
- m) Nezajistí zvířatům podmínky ustájení odpovídající fyziologickým a etologickým potřebám zvířat.
- n) Nezajistí zvířatům ustájení v budovách v oblastech s nevhodnými klimatickými podmínkami pro celoroční chov zvířat venku.
- o) Nezajistí zvířatům minimální plochy ustájení a výběhů, jakož i jiné parametry prostor, určených pro různé druhy a kategorie zvířat.
- p) Nezabrání devastaci půdy a vegetace nadměrnou pastvou zvířat.
- q) Nezajistí zvířatům přístup na pastvu nebo do venkovních výběhů.

Tab. 2 - Maximální počet zvířat na hektar:

Třída nebo druh zvířat	Maximální počet zvířat na hektar (odpovídající 170 kg/N/ha/rok)
Koně starší šesti měsíců	2
Telata na výkrm	5
Ostatní skot mladší 1 roku	5
Býci od 1 do 2 let	3,3
Jalovice od 1 do 2 let	3,3
Býci nad 2 roky	2
Chovné jalovice	2,5
Jalovice na výkrm	2,5
Dojnice	2
Vyřazená dojnice	2
Ostatní krávy	2,5
Chovné samice králíka	100
Ovce	13,3
Kozy	13,3
Selata	74
Chovné prasnice	6,5
Prasata na výkrm	14
Ostatní prasata	14
Brojleři	580
Nosnice	230

**(Zdroj: NAŘÍZENÍ RADY (EHS) č. 2092/91 ze dne 24. června 1991,
KONSOLIDOVANÁ VERZE KE DNI 2. PROSINCE 2005)**

Úpravy vzhledu zvířat dle nového nařízení EU č. 834/2007:

Úkony, jako je odrohování, nemohou být běžně prováděny; příslušný úřad je nicméně může případ od případu povolit z důvodů zdraví nebo bezpečnosti. V každém případě (od 1.1.2012 rovněž pro účely operativní kastrace) musí být utrpení zvířete napříště zmíněno tak, že každý zákrok bude probíhat s použitím přiměřené anestezie anebo analgetik a ve vhodném věku.

Od 1.ledna 2012 není povoleno používání podílu konvenčních krmiv pro výživu všech druhů hospodářských zvířat, chovaných v ekologickém zemědělství (Veselý, 2007).

V případě prázky hospodářských zvířat začíná dodržování pravidel pro ekologické zemědělství už při nakládce zvířat na ekofarmě, která jsou určena k přepravě a na porážku a následně vykládce zvířat na jatkách. Tyto operace jsou nutné provádět šetrně, bez použití jakékoli elektrické stimulace k nucení zvířat. Používání trankvilizérů před přepravou nebo v jejím průběhu je zakázáno. Použitý dopravní prostředek musí být vhodně zvolen ve vztahu k druhu a počtu přepravovaných zvířat, k přepravní vzdálenosti a ročním obdobím. Personál je nutné proškolit k šetrnému zacházení se zvířaty a tímto snížit na minimum stres, bolest a utrpení zvířat. Dále je nutné dodržovat ustanovení zákona 246/1992 Sb., na ochranu zvířat proti týrání, ve znění pozdějších předpisů.

(Smetana, 2008)

KEZ - Kontrola živočišné produkce:

- druhy a kategorie hospodářských zvířat (vhodnost plemen)
- technologie chovu a ustájení (minimální rozměry, větrání, osvětlení, stelivo, napájení, výběh, pastva, oplocení, ochrana před extrémní počasí)
- zdravotní stav a ošetřování zvířat (čistota a chování zvířat, nemocná a zraněná zvířata, poruchy plodnosti, ošetřování a léčení, evidence)
- zákroky na zvířatech (kastrace, kupírování, evidence)
- krmení zvířat (původ krmiv, krmná dávka, krmné přísady a doplňky, uchovávání a skladování krmiv, evidence)
- nákup zvířat (původ, stáří, užitkový směr, evidence)

(Moudrý, 2002)

3.2. Chov skotu v EZ

Z ročenky ekologického zemědělství a výroční zprávy ministerstva zemědělství lze vyčíst, že v roce 2010 bylo v naší republice chováno 1.349.286 ks skotu. Z toho 136.026 ks je chováno v systému ekologického zemědělství, což představuje přibližně 10% z celkového množství. Toto číslo svědčí o tom, že chov skotu shledávají farmáři rentabilním a ekonomicky přijatelným. Z počtu skotu, chovaného v ekologickém zemědělství náleží 383.523 ks dojným kravám. Důvodem, proč tomu tak je, je zejména vyšší náročnost na chov dojeného skotu.

Ekologický chovatel skotu **je povinen:**

- Používat pouze krmiva, doplňkové látky a premixy stanovené pro ekologické zemědělství v návazném právním předpisu (tj. ve vyhlášce č. 53/2001 Sb.).
- Výživu přežvýkavců zabezpečovat přednostně produkcí krmiv z víceletých píceňin a trvalých travních porostů ekofarmy.
- Zajistit, aby nepřesáhl celkový stav hospodářských zvířat chovaných na ekofarmě zatížení 1,5 DJ na 1 ha zemědělské půdy.
- V případě onemocnění přednostně použít přírodní a homeopatické přípravky.
- Zajistit reprodukci na principu uzavřeného obratu stáda.
- Přednostně používat přirozenou plemenitbu.
- Zajistit, aby stelivo bylo ze slámy nebo jiného vhodného přírodního materiálu

Pro ekologického chovatele skotu **je zakázáno:**

- Z jiných než zdravotních důvodů uskutečňovat zákroky měnící vzhled hospodářského zvířete nebo funkci jeho jednotlivých orgánů s výjimkou zákroků stanovených závazným právním předpisem. Těmito povolenými zákroky jsou podle vyhlášky č. 53/2001 Sb., pokud jde o chov skotu: označování zvířat, kastrace býčků mladších 8 týdnů, odrohování nebo tlumení růstu rohů u telat ve věku do 8 týdnů.
- Trvalé ustájení v uzavřených prostorách bez přístupu do výběhu nebo na pastvu (za výběh může být přitom považováno i zastřešené venkovní krmiště).
- Trvalé vazné ustájení skotu. Ve vyhlášce 53/2001 Sb. se uvádí, že vazně mohou být zvířata ustájena jen z důvodu bezpečnosti práce. Vazné ustájení však nesmí přesáhnout 12 hodin denně.

- Vytápění staveb pro ustájení přežvýkavců.
- Používání roštů.
- Uvádět do oběhu živočišné produkty zvířat ošetřovaných léčivými a veterinárními přípravky v průběhu léčby a ve stanovené dvojnásobné ochranné lhůtě po ukončení aplikaci léčiva; není-li toto období stanoveno, minimálně 48 hodin.
- Krmit telata směsmi ze sušeného mléka.
- Podávat zvířatům léčivé přípravky a hormony k synchronizaci říje.
- Používat hormonální látky a jiné zásahy do přirozeného růstu a vývoje s výjimkou léčení podle diagnózy stanovené veterinárním lékařem.
- Používat doplňkové látky jako stimulatory růstu, antikokcidika a chemoterapeutika u zdravých zvířat.
- Používat metody přenosu embryí v rámci reprodukce.
- Zkrmovat zvířatům produkty od zvířat léčených antibiotiky nebo hormonálními látkami po dobu ochranné lhůty stanovené výrobcem léčiva.

(Doležal, 2004)

Závěrečná fáze výkrmu ve stájích je nadále povolena pouze u zcela dospělého skotu masného (Nařízení č. 834/2007, článek 46). Je zakázáno ustájení telat, starších jednoho týdne, v individuálních boxech (Zákon 242/2000 Sb.). Pro skot je z hlediska welfare rovněž důležité zajistit zvířatům možnost péče o tělo (drbání, vyhnutí se znečištění), (Bílek, 2002) z tohoto důvodu je vhodná instalace drbadel ve stájích.

Tab. 3 - Minimální požadavky jednoho kusu na podlahovou plochu uvnitř stáje a ve výběhu činí:

		Vnitřní plocha	Venkovní výběh bez pastvy
Mladý skot	do 100 kg	1,5 m ² /ks	1,1 m ² /ks
Skot ve výkrmu	do 200 kg	2,5 m ² /ks	1,9 m ² /ks
Skot ve výkrmu	do 350 kg	4,0 m ² /ks	3,0 m ² /ks
Skot ve výkrmu	nad 350 kg	5,0 m ² /ks	3,7 m ² /ks
Dojnice		6,0 m ² /ks	4,5 m ² /ks

(Louda, 2003)

Nejvhodnější formou ustájení dobytka je přístřešek krytý za tří stran a otevřený z jižní strany. K němu musí přiléhat otevřený volný výběh (pevné podloží) s několika nezamrzajícími automatickými napáječkami zvířat (jejich počet se odvíjí od velikosti stáda). Doporučuje se dočasně rozdělit prostory k ustájení dobytka na několik částí, oddělených příčkami, které je možné libovolně posunovat podle velikosti stáda v jednotlivých částech.

(Moudrý, 2007)

3.2.1. Chov mléčného skotu

V chovu dojnic nastal pozitivní trend, jejich stavy vzrostly o téměř 65 % (oproti roku 2009) a dostaly se tak zpět na úroveň předchozích let. Stále však poměr dojnic na celkovém stavu skotu v EZ výrazně zaostává za celorepublikovým poměrem (2,8 % v EZ proti celkovému 28,4 %).

(Ročenka EZ, 2010)

Plemena vhodná pro ekologický chov:

- Mléčná plemena skotu: holštýnský skot, ayrshirský skot, jerseyký skot
- Kombinovaná plemena: český strakatý skot, montbeliardský skot

Produkce mléka je rozhodně nejnáročnějším souborem pracovních činností v rámci chovu skotu, navíc stále rostou požadavky na kvalitu nadojeného mléka i výrobků z něj. Předpokladem kvality procesu dojení jsou odpovídající podmínky. Klidné a odborné zacházení s dojnicemi, optimální dojící technika, respektování fyziologické podmíněnosti dojení a následná kontrola vemene. Trend kvality mléka podporuje využívání dojíren. Dojení je třeba provádět šetrně dojícími přístroji v dojárnách nebo v oddělených boxech, tak totiž nemůže dojít ke znečištění okolního prostředí. Čištění vemen menším množstvím vody a za použití pouze přírodních prostředků je šetrné vůči životnímu prostředí. Ruční dojení může mít za následek mechanické poškození vemene a je účinné a efektivní pouze v malém stádu; proto se upřednostňuje použití dojících zařízení i v systému ekologického zemědělství (Moudrý, 2007). Dvojí dojení při intervalu 12 hodin (případně 13 a 11 hodin) lze považovat za optimální (Louda, 2003).

3.2.2. Chov skotu bez tržní produkce mléka

Plemena vhodná pro ekologický chov:

- Masná plemena skotu: limousinský skot, herefordský skot, aberdeen-anguský skot, piemontský skot, gaskoňský skot, sapérský skot, gallowayský skot, skotský náhorní skot – highland

V chovu masného skotu vycházíme z předpokladu, že v našich podmínkách je minimálně jednu polovinu roku chov realizován na pastvinách a přes zimní období jsou zvířata soustředována do stabilních zařízení, do zimovišť (Juršík, 2001).

Podmínky k úspěšnému chovu:

- celková plocha pastvin je min. 0,8 ha na krávu masného plemene
- nejméně 90% a více odchovaných telat
- období telení 60-90 dnů
- minimální investiční náklady
- stáje lehké, nezateplené, suché, s převahou mobilní mechanizace
- zvířata musí být aklimatizována
- chovatel musí stádo jednou denně kontrolovat
- vybudovaný pastevní areál
- sklady objemných krmiv

(Louda, 2003)

3.3. Chov prasat v EZ

V roce 2010 bylo v České republice chováno 1.972 ks prasat (což představuje pouze 0,1% z celkové produkce) na 19-ti ekologických farmách, z nichž nejvýznamnější je Biofarma Sasov, jejíž základní stádo tvoří cca 100 prasnic. Oproti minulým letem došlo ke stagnaci stavů prasat, kdy po loňském téměř 27% nárůstu došlo k 1% poklesu a klesl i počet ekofarem s jejich chovem (z 21 na 19).

(Ročenka EZ, 2010)

Obecnou zásadou ustájení ekologicky chovaných prasat je zajištění co možná největšího pohodlí a spokojenosti zvířat, přirozených životních podmínek a dostačujícího zisku. Je třeba přísně respektovat veškeré zásady ekologického chovu prasat. K zajištění produkce kvalitního masa je možné přistoupit ke kastraci zvířat, ale vždy je nutné při ní dodržovat hygienické zásady a kastraci může provádět pouze odborník-veterinář a to bez většího utrpení kastrovaných zvířat. Je přísně zakázáno prasata uvazovat. Prasata upřednostňují pobyt ve skupině. K tomu, abychom vytvořili optimálně velké stádo, je třeba brát v úvahu stáří zvířat, druh a velikost chovných prostor. Vnitřní i vnější chovné prostory musí zvířatům poskytnout dostatek prostoru, pohodlí a místa na krmení a napájení, aby nebyla vystavena stresujícím podmínkám.

(Moudrý, 2007)

V přirozených podmínkách jsou selata postupně odstavována až po 12. týdnu věku. Při časném odstavu, jak je zvykem v konvenčních chovech (méně než 3-4 týdny), dochází k velkému stresu ztrátou kontaktu s matkou, v důsledku ztráty nativního mléka a jako následek přesunu na jiné místo. V ekologických chovech odstavujeme selata po 6. týdnu od narození (Šarapatka, 2006). Další možností odchovu selat je tzv. rodinný chov prasat (viz. Biofarma Sasov), kdy jsou selata, ve stáří asi 35 dní, společně s matkou přesunuta do rodinné stáje. V takové rodince je většinou 5 až 7 prasnic se selaty (přesunuty z porodny) a neustále 1 kanec, který kojící prasnice zapouští a tak dochází ke dvojímu efektu. Prasnice stále kojí selata a tím jim zajišťuje ideální výživu a ochranu proti chorobám a při tom v ní již rostou další plody, další selata. K odstavu, tedy k oddělení prasnic a selat dochází až ve 3 měsících stáří selat.

Zalehnutí selat je problémem hlavně tam, kde je stísněný prostor, matka je přitom velká, přetučnělá a relativní rozdíl hmotnosti se ještě zvětšuje. Řešením je dostatečný prostor v kotci, aby prasnice měla možnost koordinovat svoje pohyby, a též vytvoření chráněných únikových možností selat (Šarapatka, 2006).

Tab. 4 - Náčrt analýzy životní pohody březích prasnic v různých systémech

ustájení:

	individuální klece	vnitřní kotce	venkovní boudy
hlad, výživa	obvykle uspokojivé	obvykle uspokojivá	obvykle uspokojivá
orální uspokojení	velmi omezené	obvykle uspokojivé	obvykle dobré
tepelné pohodlí	určitý stres z chladu	dobré	horko, slunce, zima
fyzické pohodlí	špatné	dobré	obvykle dobré
bolest a zranění	poranění končetin	poranění z bojů	obvykle dobré
nemoc	záněty ledvin (?)	dobré	dobré
normální chování	velmi omezené	dobré	dobré
strach a stres	frustrace	boje (?)	obvykle dobré

(Webster, 1999)

Nariadení komise č.889/2008, článek 11:

- Prasnice se chovají ve skupinách, kromě období konce březosti a období kojení.
- Selata se neustávají na etážových plošinách nebo v klecích.
- Oblasti volného pohybu umožňují prasatům kálet a rýt. Pro účely rytí mohou být použity různé substráty.

Tab. 5 - Minimální vnitřní a venkovní plocha v chovu prasat v EZ:

	Vnitřní (čistá plocha, kterou mají k dispozici zvířata)		Venkovní (cvičná plocha mimo pastvin)
	Minim.živá váha (kg)	M ² na hlavu	M ² na hlavu
Kojící svině se selaty, starými maximálně 40 dní		7,5 na svini	2,5
Prasata na výkrm	Do 50	0,8	0,6
	Do 85	1,1	0,8
	Do 110	1,3	1
Selata	Více než 40 dní a do 30 kg	0,6	0,4
Plemenná prasata		2,5 na samici	1,9
		6,0 na samce	8,0

(NAŘÍZENÍ KOMISE (ES) č. 889/2008)

Ekologicky chovaná prasata se poráží při živé váze 120 kg ve věku asi 9 měsíců. Jak přikazuje nařízení, přeprava živých zvířat na jatka musí probíhat v podmínkách zajišťujících dostatek pohodlí pro zvířata a nesmí být pro zvířata stresující. K nahánění prasat je zakázáno používat elektrická zařízení.

(Moudrý, 2007)

3.4. Chov ovcí a koz v EZ

Podíl na celkových stavech zvířat v ČR ukazuje, že největší zastoupení v EZ má chov ovcí a dále koz (29 % ovcí a 24 % koz je chováno ekologicky). Nárůst stavu zvířat okolo 20 % byl zaznamenán u chovu koz (nárůst díky vstupu několika nových velkých chovatelů). Mírně vzrostly i stavy ovcí (o 8,6 %) a jejich chovem se již zabývá 444 ekofarem.

(Ročenka EZ, 2010)

Požadavky na ustájení vycházejí ze systému produkce, resp. organizace bahnění. Kozy a ovce, které se bahní v zimě (prosinec-březen), vyžadují alespoň jednoduché zimní ustájení v neizolované stáji. Ovce, které se bahní na pastvině v období duben-listopad, vystačí s přístřeškem nebo – mimo extrémní horské podmínky a při odpovídající výživě – i bez něj. I v takovém případě zajistit ochranu bahnicí s jehňaty po dobu prvních několika dnů po porodu. Ustájení musí umožňovat zvířatům péči o vlastní tělo včetně vyhýbání se znečištění, vzájemného čištění a drbání se o vhodné předměty, kontakt s ostatními zvířaty a chování odpovídající sociální struktuře stáda. Musí minimálně jedenkrát denně umožňovat kontrolu pohody zvířat a stavu technických zařízení.

(Mátlová, 2005)

Chovatelské podmínky musí vyhovovat těmto požadavkům:

- Zvířatům je nutné zajistit přiměřenou ochranu před klimatickými extrémy (celoroční chov venku je možný pouze ve vhodných klimatických oblastech). Podle místních podmínek k tomu stačí i ochranný pás vegetace (větrolamy), závětrří z balíků slámy, jednoduchý přístřešek apod.
- Pokud je k ochraně použita pevná stavba, musí zajišťovat čistý a vzdušný prostor s možností asanace a dezinfekce. Pro odpočinek musí mít zvířata k dispozici suchý (v terénu odvodněný) prostor, tak velký, aby všechna zvířata mohla najednou ležet a měla dostatek místa na vstávání, změny polohy a pohyb.
- I při pastevním způsobu chovu musí být kontrolována dostatečnost zdrojů krmiv. Krmivo musí odpovídat fyziologickým požadavkům zvířat i požadavkům nezávadnosti. Technologie krmení a krmná dávka musí umožnit všem zvířatům současný příjem krmiva.
- I při pastevním způsobu chovu musí být zajištěn dostatečný zdroj napájecí vody (sníh nebo šťavnaté krmivo samo o sobě není trvalou přiměřenou náhradou).
- Zvířata musí být pravidelně kontrolována po stránce zdravotní a celkového stavu. Porozumět přirozeným potřebám zvířat a uspokojit je znamená vytvořit nejlepší předpoklady pro využití jejich genetického potenciálu. Matkám musí být zajištěn klid k porodu v odpovídajících hygienických podmínkách, v případě potřeby jim musí být poskytnuta odborná pomoc. I při porodech na pastvinách musí být zajištěn dozor nad průběhem porodu a poporodní péče.

(Šarapatka, 2006)

Minimální standardy:	vnitřní plocha – stáje	1,5 m ² /ks
	venkovní plocha – výběh	2,5 m ² /ks
Doporučení:	individuální ustájení	2,5 – 3 m ² /ks
	skupinové ustájení	1,5 – 2 m ² /ks

(www.zootechnika.cz)

Kastrace u beránků z důvodu kvality masa nejsou v EZ nezbytně nutné. Do 9 měsíců věku nejsou beránci pohlavně aktivní a jejich maso ještě není cítit.. U kozlíků je sice zápach masa větším problémem, nicméně chov kozlíků na maso nemá u nás tradici ani praktický význam. proto jsou kastrace v ekologických chovech ovcí (jak o tom hovoří NR 2092/91) neopodstatněné.

(Mátlová, 2005)

Zásahy jako je upevňování pryžových kroužků na ovčí ocasy a kupírování ocasů se nesmí v ekologických chovech používat systematicky (v jednotlivých případech jsou však se souhlasem kontrolního pracoviště možné).

(NR 2092/91)

3.4.1. Chov ovcí v EZ

Ekologický chov ovcí je považován za specifický způsob ochrany životního prostředí. Je zakázáno zbavovat ovce rohů či je jiným způsobem mrzačit. Ovce se rovněž nesmí držet uvázané a je třeba jim naopak zajistit volný pohyb a neustálý přístup k napajedlu a krmným korytům. Ovce je možné nechat v uzavřených prostorách maximálně tři měsíce, a to pouze pro účely výkrmu. Na jednom hektaru je možné chovat pouze limitovaný počet kusů (13,3 ks). Čerstvě narozená jehňata a jejich matky je třeba ponechat po doupěti až šesti dní v uzavřených prostorách. Chovné prostory musí mít minimálně dva vchody o rozměrech 3x3 m, které se skládají ze dvou křídel otevírajících se směrem ven. Aby nedocházelo k poškození vlny o dveřní zárubně (ve výšce 0,1-1,5 m od země), je možné do vchodu nainstalovat válce, před vchodovými dveřmi se instaluje dezinfekční lázeň. Chovné prostory určené pro volný odchov musí mít zdroj přirozeného osvětlení. Celková plocha všech oken musí být minimálně 1/20 celkové plochy všech chovných prostor, krmné a odpočinkové prostory jsou odděleny.

Vnitřní odpočívací prostory musí být vystlané slámou, nejméně polovina plochy podlahy musí být pevná.

(Moudrý, 2007)

Ekologické zemědělství by mělo prioritně využívat původních plemen. Šumavská a valašská ovce však z pohledu konkurenceschopnosti nejsou ideálním řešením. Kompromisem je jejich využití v mateřské pozici pro užitkové křížení buď s masnými plemeny pro orientaci na jatečná jehňata, nebo s dojnými plemeny (východofríská ovce) pro produkci mléka.

(Mátlová, 2005)

3.4.2. Chov koz v EZ

Chov koz, především v systému ekologického hospodaření, je třeba podřídit návykům a základním potřebám zvířat. Je možné použít stejné parametry chovných prostor, zařízení a nástroje, jako v chovu ovcí, přičemž je potřeba přísně dbát na pravidlo, že kozy je možné v uzavřených prostorech držet pouze omezenou dobu. Na jednu kozu musí v uzavřených prostorech připadat nejméně 1,5 m² (0,35 m² pro kůzle) a na venkovních pastvinách nejméně 2,5m² (0,5 m² pro kůzle). Na pastvinách musí být nainstalovány přístřešky, které zvířata ochrání před větrem, deštěm, přímým slunečním zářením a sněhem. Důraz je kladen i na dodržení hygienických předpisů, jejich respektování je ještě důležitější v době dojení, při následném uchovávání nadojeného mléka a při jeho zpracování (např. při výrobě sýra). Optimálně základní chovné stádo zvětšujeme vlastní reprodukcí (nenakupují se nové kusy od jiných farem).

(Moudrý, 2007)

Chov koz s produkcí mléka (Mátlová, 2005):

Většina kůzlat se realizuje jako jatečná, potomci nejlepších matek se odchovávají pro obnovu stáda. Po odstavu kůzlat (nejdříve po 45. dnu po narození) se kozy dojí stabilně v dojárně s ošetřením a zpracovnou mléka na místě, dvakrát denně. Zasušení koz probíhá v listopadu-prosinci. Při pastevním chovu se kůzlata mezi 6. týdnem věku a odstavem přes den nechávají u matek, na noc se oddělují do prostor, kde mají možnost příkrmu a koncentrovanými krmivy, a po ranním podojení matek se k nim opět volně pouštějí. Po třetím měsíci věku jsou obvykle kůzlata již plně odstavena a neměla by mít k matkám přístup.

Zejména je to důležité u koziček, které si při neomezeném pobytu s matkami až do věku své pohlavní dospělosti (6-7 měsíců) mohou vycvičit zlovyk vzájemného vysávání.

3.5. Chov koní v EZ

V roce 2010 bylo v České republice chováno 3.662 ks koní na 369-ti ekofarmách, což představuje nárůst stavu zvířat okolo 20 % (nově vstoupilo 83 ekofarem), (Ročenka EZ, 2010).

Koně jsou specifická hospodářská zvířata. Jejich využití je dnes především pro hobby a sport (díky kterému však ověřují stále svou užitkovost a plemenné standardy), ačkoliv nezanedbatelný počet především chladnokrevných koní pracuje v lesním hospodářství a také v zemědělství jako ekologicky čistá tažná síla. Někteří koně jsou také chováni pro masnou či mléčnou produkci, tento trend však není zatím v České republice příliš rozšířen. U mléčného využití koní (výroba sýrů a mléka) lze v blízké budoucnosti očekávat produkci vyvolanou mezerou na trhu, podobně jako v okolních státech, kde již takové ekofarmy existují.

Z důvodů zvýšených nároků koní na výživu a péči, a vzhledem k jejich specifickému hospodářskému využití, je nutné přistoupit odděleně k chovu koní za účelem masné či mléčné produkce, a koní chovaných za účelem jiným. Obecně se z důvodu přirozené odolnosti (a tedy menší pravděpodobnosti, že bude nutné krmit nepovolená krmiva a přípravky) doporučuje chovat na ekofarmách koně takzvaných rustikálních plemen, navyklé pobytům na pastvách i v dlouhodobě nepříznivém počasí.

(Metodický pokyn č. 1/10, 24. března 2010 Č.j. 8248/10-18030)

Metodický pokyn č. 1/10, nazvaný **Management chovu koní v ekologickém zemědělství**, upravuje pro chov koní také již vydanou legislativu:

Nariadení Rady č. 834/2007

- Majitel stáje musí případným zákazníkům, kteří mají ve stáji ustájené koně, nebo osobám, které ke koním majitele docházejí, vysvětlit pravidla ekologického zemědělství, a zejména zamezit přikrmování koní krmivem, nepocházejícím z ekologického zemědělství a doplňkovými látkami používanými ve výživě zvířat, které nejsou pro ekologické zemědělství povoleny. To platí pro všechny koně ustájené na ekofarmě. Koně konvenčních chovů, kteří se ve stáji vyskytují přechodně, po dobu maximálně 30 dnů v kuse, nebo 60 dnů v roce, nemusí být registrováni pro EZ. Po dobu pobytu na ekofarmě se však na tyto koně také vztahují i všechna ostatní pravidla a zásady ekologického chovu zvířat. Je možné je také pást na pastvinách v režimu EZ společně s ostatními koňmi z ekofarmy. Výkaly od takového koně smí být na farmě používány. Pokud kůň překročí tento roční limit pobytu na ekofarmě, musí být zaregistrován do režimu ekologického zemědělství. Pokud kůň registrovaný na ekofarmě přebývá po přechodnou dobu (maximálně 30 strávených nocí v roce) na jiné farmě (z důvodu připouštění, pobytu na závodech a podobně), není tím dotčena jeho registrace v EZ, a po návratu se může jeho hnuj využívat na ekofarmě. Tato výjimka se nevztahuje na koně, jejichž maso je určeno ke spotřebě, případně jsou dojeni, a jsou certifikováni jako „bio“.
- Při trvalém pobytu na ekofarmě maximálně 2 koně na hektar ekofarmy (vyplývá z Nařízení EK č. 889/2008), **upozornění:** dotační programy agro-environmentálních opatření a LFA jsou však přísnější a povolují maximálně 1,5 VDJ na ha/rok – koně do 3 let platí za 0,75 VDJ, koně nad 3 roky platí za 1,3 VDJ).
- Není povoleno, kromě výjimečných případů, kdy to vyžaduje léčba, používat hormonální přípravky k podpoře zabřeznutí.
- U koní lze, vzhledem k nedostatečné plemenné základně jedinců v režimu EZ, připouštět kobyly hřebci z necertifikovaného chovu, a naopak.

Nariadení Komise (ES) č. 889/2008

- Stáj musí mít prostředí, které je přizpůsobeno ustájeným koním.
- Všichni koně ve stáji musejí mít zajištěn průběžný přísun čerstvého vzduchu.
- Kone, chovaní nepřetržitě na pastvě (takzvaně 24/7), musí mít možnost volného přístupu do přístřešku, nebo haly k odpočinku, nebo do stáje, která jim poskytne ochranu v létě proti přímému slunci, v zimě proti špatnému počasí a ochranu před predátory – dle vyhlášky č. 208/2004 Sb. ve znění vyhlášky č. 425/2005 Sb., § 5 Minimální standardy pro ochranu koní – kontroluje SVS.
- Všichni koně přítomní na ekofarmě nejen nesmí být krmeni nepovolenými krmivy a doplňkovými látkami, ale tyto nesmí být na ekofarmě ani skladovány.

3.6. Chov drůbeže v EZ

V roce 2010 bylo v České republice chováno 31.170 ks drůbeže (z toho brojleři: 15.811 ks a nosnice: 13.513 ks) na 41 ekofarmách. Z meziročního srovnání je patrný zejména výrazný nárůst u nosnic (o téměř 84 %) způsobený vstupem dvou velkých chovatelů nosnic do EZ (Ročenka EZ, 2010).

Zásadní událostí poslední doby v chovu drůbeže je bezesporu zákaz chovu slepic v holých neobohacených klecích. Tento zákon vešel pro konvenční chovy v platnost 1.ledna 2012, v ekologických chovech však nebyl nikdy povolen.

Tab. 6 - Srovnání pohody nosnic v konvenční bateriové kleci, obohacené kleci a ve volném chovu za použití koncepce pěti svobod:

System	Konvenční klec	Obohacená klec	Volný chov
Hlad a žízeň	přiměřený	přiměřený	přiměřený
Tepelný komfort	dobrý	dobrý	proměnlivý
Tělesný komfort	špatný	přiměřený	přiměřený
Tělesná kondice,nemoc	nízké riziko	nízké riziko	zvýšené riziko
Bolest	vysoké riziko	mírné riziko	proměnlivé riziko (klování peří)
Stres	frustrace	méně frustrace	proměnlivý (agrese)
Strach	nízké riziko	nízké riziko	proměnlivý (agorafobie)
Přirozené chování	vysoce omezené	omezené	neomezené

(Webster, 2005)

Nařízení Rady 2092/91 Sb. říká, že pokud jde o drůbež, minimální jateční věk činí:

- 81 dní u kuřat,
- 150 dní u kapounů,
- 49 dní u pekingské kachny,
- 70 dní u samic kachen pižmových,
- 84 dní u samců kachen pižmových,
- 92 dní u kachny mallardské,
- 94 dní u perličky,
- 140 dní u krůt a hus.

Tab. 7 - Minimální vnitřní a venkovní plocha v chovu drůbeže v EZ:

	Vnitřní (čistá plocha, kterou mají k dispozici zvířata)			Venkovní (m ² plochy na pobíhání na hlavu)
	Počet zvířat/m ²	Cm hřadu/zvíře	hnízdo	
Nosnice	6	18	8 nosnic na hnízdo nebo v případě společného hnízda 120 cm ² na ptáka	4 za podmínky nepřekročení meze 170 kg/N/ha ročně
Drůbež na maso (v pevných zařízeních)	10 s maximem 21 kg živé váhy na m ²	20 (pouze u perliček)		4 na kuře na maso a na perličku 4,5 na kachnu 10 na krůtu 15 na husu Pro všechny tyto zmíněné druhy mez 170 kg /n/ha ročně nesmí být překročena
Drůbež na maso V přenosných zařízeních)	16 v přenosných drůbežárnách s maximem 30 kg živé váhy			2,5 za podmínky nepřekročení meze 170 kg/N/ha ročně

(NAŘÍZENÍ KOMISE (ES) č. 889/2008)

V systému ekologického zemědělství je zakázáno zvířata jakkoli mrzačit, tzn. obřezávat či obrušovat jim zobáky, nebo sekát nehty. Kastrace je povolena pouze za účelem výroby tradičních tržních produktů, např. kastrace mladých kohoutků pod kontrolou odborníka.

(Moudrý, 2007)

Nosnice i brojleři musí mít vždy (pokud to klimatické podmínky dovolují) přístup do výběhu (doporučeno je min. po třetinu délky jejich života). Výběhy musí být z větší části pokryty vegetací a musí v nich být vhodné úkryty (např. stromy nebo přístřešky). Zvířata musí mít neomezený přístup k dostatečnému počtu napajedel a místům pro příjem krmiva. Je-li využívána regulace osvětlení, může být pro nosnice maximální doba světla 16 hodin a minimálně osmihodinová fáze tmy bez přerušení.

(Šarapatka, 2006)

Chov brojlerů (Compassion in World Farming Trust, 2005):

Existuje minimálně 5 doplňujících indikátorů chovu brojlerů, které berou ohledy na jejich welfare:

1. Pomalu rostoucí plemena (typy): Jak dokládá tato zpráva, jednou z nejhorších charakteristik intenzivního chovu brojlerů je chov rychle rostoucích typů a plemen. Pomalu rostoucí plemena jsou méně náchylná k bolestivým onemocněním končetin a srdečním chorobám. Taková plemena a typy jsou již běžné v Evropě, včetně typů Hubbard ISA, které jsou chovány v tradičních volných chovech, dále v chovech .Label Rouge., Sussex a v chovech tradičních. Tato plemena či typy jsou poráženy ve dvojnásobně vyšším věku než rychle rostoucí brojleři.

2. Přístup ven: Přístup ven znamená, že brojleři nemusí stále trávit svůj život na špinavé podestýlce a dýchat čpavkové výpary uvnitř hal. Podle jejich věku jim venkovní výběh poskytuje možnost pohybu a průzkumu.

3. Obohacené prostředí: Obohacené životní prostředí je pro dobré welfare brojlerů nezbytné. „Míč“ ze slámy, bidýlka a nízké překážky zvyšují aktivitu a welfare v halách. Brukev v míčích je také výborná. Ukázalo se rovněž, že volné prostranství, stromy, keře a místa pro popelení jsou nezbytné pro povzbuzení pohybu kuřat. Brojleři se přirozeně otevřeným prostranstvím vyhýbají ze strachu z predátorů, a tak nemusí otevřený prostor moc využívat.

4. Nízké hustoty osazení: Zpráva komise SCAHAW uvádí, že hustota osazení by neměla být vyšší než 25 kg/m², aby se zabránilo největším problémům welfare kuřat. Dále zpráva upozorňuje, že pokud hustota překročí přibližně 30 kg/m², problémy welfare brojlerů se zvýší bez ohledu na možnost kontroly vnitřního mikroklima (SCAHAW, 2000, Recommendations . doporučení).

5. Kratší doba přepravy a čekání před porážkou: Doba přepravy by měla být zkrácena na dvě hodiny a nikdy by neměla překročit čtyři hodiny, pak se dramaticky zvyšuje mortalita. Brojleři by měli být poraženi bez čekání hned po příjezdu. Každé čekání v přepravních klecích či kontejnerech může způsobit výrazný stres.

3.7. Chov králíků v EZ

Spotřeba králíčího masa od roku 2003 neustále klesá. Důvodem je patrně vyšší cenová hladina v porovnání s ostatními druhy masa na tuzemském trhu. V roce 2010 u nás bylo chováno pouze 55 ks králíku v ekologickém zemědělství (Ročenka EZ, 2010).

Chov králíků může být realizován v ekologickém systému jako samostatná produkční činnost zaměřená na produkci králíčího masa jako bioproduktu, nebo jako součást ekologické farmy doplňující její produkci. Vedlejším produktem chovu mohou být plemenní králíci (v tomto případě živá zvířata z ekofarmy nejsou bioproduktem), králíčí kožky a králíčí hnůj, který může být zušlechtěn kompostováním a připraven pro prodej jako bioprodukt.

Základní požadavky spočívají v:

- dostatku plochy pro zvíře s možností úkrytu,
- možnosti pohybu včetně přístupu do výběhu,
- odpovídajícím zařízením pro chov dle biologických a etologických potřeb plemene,
- možnosti kontaktu s jinými králíky zrakem, sluchem, čichem a tělesným kontaktem
- ustájením ve skupině
- nepoužití materiálu či zařízení, které může poškodit zdraví zvířat
- zákazu klecového chovu králíků

Vyhláška č. 16/2006 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o ekologickém zemědělství § 4:

- Chovní králíci se chovají ve skupinách tvořených samcem a několika samicemi, skupinou mladých králíků nebo skupinou králíků ve výkrmu. V kotci jsou umístěny porodní boxy nebo budníky; počet porodních boxů nebo budníků není nižší než počet samic ustájených v kotci. Chování králíci mohou být na nezbytně nutnou dobu umístěni v koticích individuálně, zejména k potřebě chránit mláďata před kanibalismem.
- Mladí králíci se oddělují od skupiny nejdříve po 42 dnech od jejich narození.
- Králíkům se umožní přístup do výběhu.

3.8. Shrnutí

Zvířatům v EZ se daří lépe, jsou chována přirozeným způsobem (tvrzení doložena vědeckou argumentací):

- Každá kráva v EZ přivádí na svět vlastní tele.
  - V ekologicky hospodařících podnicích není povolen přenos embryí ani synchronizace říje. Tyto postupy nejsou v souladu s přírodním cítěním ekologických zemědělců.
- Prasatům v EZ se neodstraňují ocásky.
  - Kupírování ocásků prasat je zakázáno.
- Zvířata v EZ nejsou dopována.
  - Ekologická krmiva neobsahují žádné stimulatory růstu nebo užitkovosti.
- Telata v ekologickém zemědělství pijí kravské (mateřské) mléko.
  - Telata jsou nejméně tři měsíce krmena přirozeným biomlékem, a nikoliv sušeným mlékem.
- Prasata v ekologických chovech se prohánějí venku.
  - Prasata v EZ mají možnost výběhu, prasnice a selata už od 24. dne po narození.
- Krávy v ekologickém zemědělství nejsou omezovány elektrickými imobilizéry.
  - Ve stáji je zakázáno používat elektrické imobilizéry (el. zařízení omezující pohyb zvířat). Krávy nedostanou el. ránu, když se vykálí nebo vymočí na místě, které k tomu není určeno.

- Slepice chované v EZ mají větší výběh.
  - Každá nosnice v EZ má venkovní výběh nejméně 5 m² ve Švýcarsku a nejméně 4 m² podle Nařízení rady (EHS) č. 2092/91, tedy dostatečně velkou plochu. Ekologický zemědělec přesouvá výběh tak, aby zůstal stále zelený.
- Kuřata v EZ dokážou unést svojí váhu.
  - V ekologickém zemědělství se chovají pomaleji rostoucí plemena (šlechtitelské linie), proto kosti kuřat mohou dostatečně zesílit.
- Zvířata v EZ jsou na čerstvé vzduchu.
  - Pro všechna zvířata je povinný výběh nebo pastva. Zvířata v EZ si tedy mohou pravidelně užívat čerstvý vzduch, slunce, vítr i déšť.
- Krávy v EZ konzumují seno a trávu.
  - Krávy v podnicích EZ a Bio Suisse, zhodnocují ekologické seno a trávu na biolátko. Nejméně 90% krmiv musí být objemných. Krávy tedy nejsou potravními konkurenty člověka. Podle Nařízení Rady č. 2092/91 musí být podíl objemných krmiv u býložravců nejméně 60%.

(Bioinstitut, 2007)

4. Metodika

Zpracování literární rešerše k dané problematice.

Analýza aktuální situace. Sběr informací od provozovatelů ekologického chovu zvířat.

Zmapování aktuálně platné legislativy.

6. Závěr

Ekologické zemědělství dává vládě člověka nad zvířaty přijatelnější podobu. Zvířata mohou naplňovat své přirozené potřeby na úkor výtěžku zemědělce, proto je možné tento způsob hospodaření uplatnit pouze za pomoci dotací. Některá nařízení vyvolávají v řadě ekologických zemědělců neschopnost udržet se v mezích zákona nebo využívají mezer v legislativě, např. převodem zvířat z konvenčního podniku do ekologického a naopak.

Hlavní rozdíly v principech ekologického a konvenčního chovu jsou shrnuty v následující tabulce:

Tab. 8 – Hlavní rozdíly mezi konvenčním a ekologickým zemědělstvím:

EZ	KZ
vždy možnost výběhu	omezený nebo žádný výběh
krmiva pocházející z EZ	krmiva s obsahem růstových stimulantů, hormonů apod., zatížená chem. postřiky
prevence zranění umožněním přirozeného chování	prevence zranění úpravou vzhledu nebo omezením pohybu zvířat
menší počet zvířat na jednotku plochy	vysoký počet zvířat na jednotku plochy
chov odolných plemen	chov šlechtěných a choulostivých plemen
delší doba kojení a ponechání mláďat u matky	předčasný odstav mláďat
léčba nálezů především homeopaticky či fytotherapeuticky	léčba převážně antibiotiky (i formou prevence)

Většina způsobů chovu nelze uplatnit v intenzivním systému a hodí se spíše do menších farem. Z toho vyplývá, že tento systém chovu lze plošně realizovat jen za předpokladu zmenšení velikosti ale mnohonásobného zvýšení počtu farem, což je pro současnou společnost nereálné.

V České republice ekologických farem každoročně přibývá, v návaznosti rostou i počty chovaných zvířat a rozšíření jejich druhů, zejména díky stále se zvyšující poptávce po ekologických produktech z českých chovů.

Vzhledem k obsáhlosti tématu nebylo možné věnovat se dopodrobna každé kapitole, snažila jsem se proto zaměřit na stěžejní body k dané problematice.

7. Seznam literatury

- Berry A., 1994, Honsing, husbandry and welfare of sheeps and goats, Beltsville, National agricultural library, 84 s., ISSN 1052-5378
- Bílek M. a kol., 2002, Welfare ve stájích pro skot, VÚŽV Praha-Uhřetěves, ÚZPI, Praha, 32 s., ISBN 80-7271-112-1
- Business Monitor International, 2009, Czech Republic Food & Drink Report Q4 2009, London, 81 s.
- Compassion in World Farming Trust, 2005, The Welfare of Broiler Chickens in the European Union, The European Coalition for Farm Animals, 32 s.
- ČZU V Praze, 2002, Aktuální problémy v chovu prasat – sborník referátů, KUFŘ, Praha, 135 s.
- Doležal O. a kol., 2004, Zásady welfare a nové standardy EU v chovu skotu, VÚŽV Praha-Uhřetěves, ÚZPI, Praha, 70 s., ISBN 80-86454-51-7
- FiBL Frick, 2007, 90 argumentů pro ekologické zemědělství, překlad Ing. J. Pavelková, Bioinstitut, o.p.s., Šumperk, 16 s., ISBN 978-80-87080-08-5
- Juršík J., Trávníček P., Drgáč M., 2001, Chov skotu bez tržní produkce mléka v podmínkách ekologického zemědělství, PRO-BIO, Šumperk, 109 s.
- Košar K. MVDr. a kol., 2004, Zásady welfare a nové standardy EU v chovu drůbeže, VÚŽV Praha-Uhřetěves, ÚZPI, Praha, 52 s., ISBN 80-86454-46-0
- Louda F. a kol., 2003, Zásady ekologického chovu skotu, Mze ČR v ÚZPI, 36 s., ISBN 80-7084-206-7

Martin P., Bateson P., 1986, Measuring Behaviour, Cambridge University Press, Cambridge, 222 s., ISBN 0-521-44614-7

Mátlová V., 2005, Ovce a kozy v ekologickém zemědělství, MZe ČR v ÚZPI, Praha, 30 s., ISBN 80-7084-479-5

Moudrý J., Prugar J., 2002, Biopotraviny – hodnocení kvality, zpracování a marketing, Mze v ÚZPI, Praha, 34 s.

Moudrý J. a kol., 2007, Chov zvířat v ekologickém zemědělství, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 52 s., ISBN 978-80-7394-042-3

MzE ČR, IFOAM EU GROUP, Brusel 2009, Nové nařízení EU o biopotravinách a ekologickém zemědělství: (ES) č. 834/2007 – pozadí, zhodnocení, interpretace, Bioinstitut, Olomouc

Sbírka zákonů České Republiky:

Zákon č. 91/1996 Sb. ze dne 15. března 1996 o krmivech

Zákon č. 166/1999 Sb. ze dne 13. července 1999 o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon)

Zákon č. 242/2000 Sb. ze dne 29. června 2000 o Ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb. O správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 344/2011 Sb. ze dne 26. října 2011, kterým se mění zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství a o změně zákona č. 368/1992 Sb., o správních poplatcích a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích

Zákon č. 246/1992 Sb. České národní rady ze dne 15. dubna 1992 na ochranu zvířat proti týrání

Slater P.J.B., 1985, An introduction to Ethology, Cambridge University Press, Cambridge, 196 s., ISBN 0-521-31605-7

- Smetana P., Trávníček P., Vrubl T., 2008, Porážka a zpracování masa a masných výrobků v ekologickém zemědělství, Bioinstitut, Olomouc, 51 s., ISBN 978-80-904174-4-1
- Sovják R., Hudečková R., 2007, Principles of Organic Farming and Implementation in Animal Husbandry, Powerprint, ČZU v Praze, 180 s.
- Šarapatka B., Urban J. a kol., 2006, Ekologické zemědělství v praxi, PRO-BIO, Šumperk, 502 s., ISBN 978-80-903583-0-0
- Šarapatka B., Urban J. a kol., 2003, Ekologické zemědělství, učebnice pro školy i praxi, I. díl, MŽP Praha, 280 s., ISBN 80-7212-274-6
- Šarapatka B., Urban J. a kol. 2005, Ekologické zemědělství, učebnice pro školy i praxi, II. díl, PRO-BIO Šumperk, 334 s., ISBN 80-903583-0-6
- Šonková R. 2006, Welfare v ekologickém zemědělství, Mze ČR, ÚZPI, Praha, 29 s., ISBN 80-7271-176-8
- Vaarst M., Roderick S., Lund V., Lockeretz W., 2004, Animal Health and Welfare in Organic Agriculture, CABI Publishing, 426 s., ISBN 0 85199 668 X
- Veselý P., Skládanka J., 2007, Výživa zvířat v ekologickém zemědělství, Brno, Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně, 40 s., ISBN 978-80-7375-065-7
- Webster J., Welfare, životní pohoda zvířat aneb střízlivé kázání o ráji, překlad M. Špinko, Nadace na ochranu zvířat, 264 s., ISBN 80-238-4086-X
- Webster J., 2005 (2009), Životní pohoda zvířat: Kulhání k ráji, překlad R. Šonková, Práh, 291 s., ISBN 978-80-7252-264-4
- Wolfenshon S., Lioyd M., 2003, Handbook of laboratory management and welfare

Použité internetové zdroje:

www.bioinstitut.cz

www.agronavigator.cz

www.pro-bio.cz

www.eagri.cz

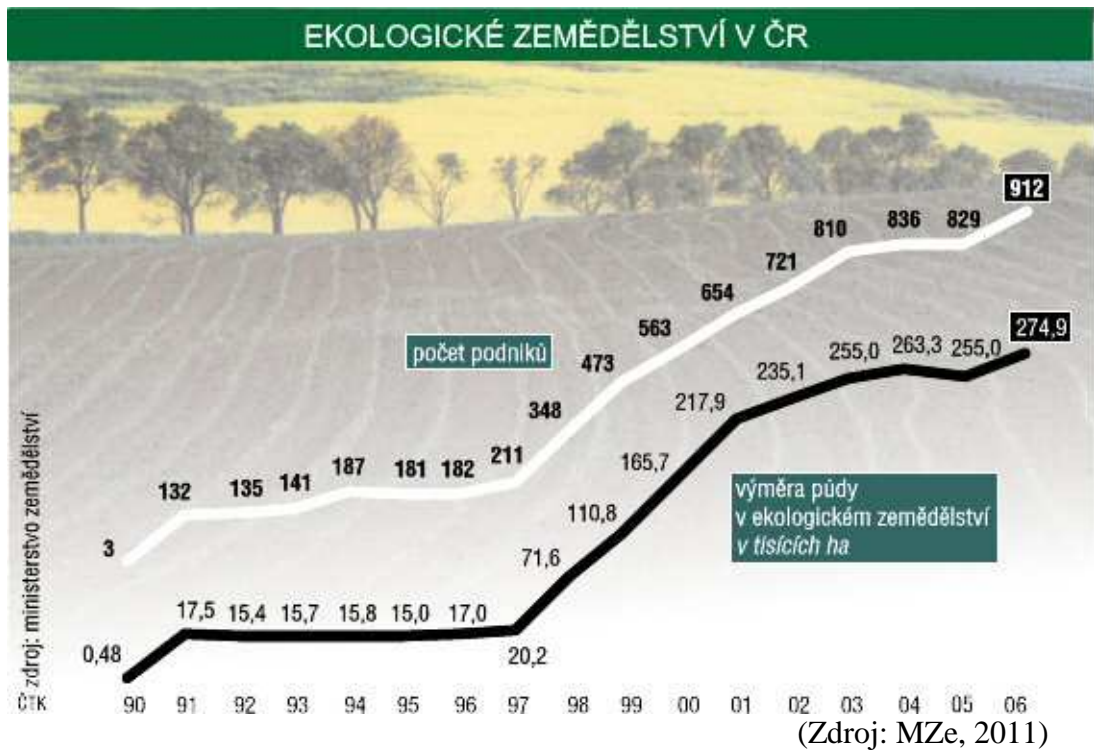
www.zootechnika.cz

www.biofarma.cz

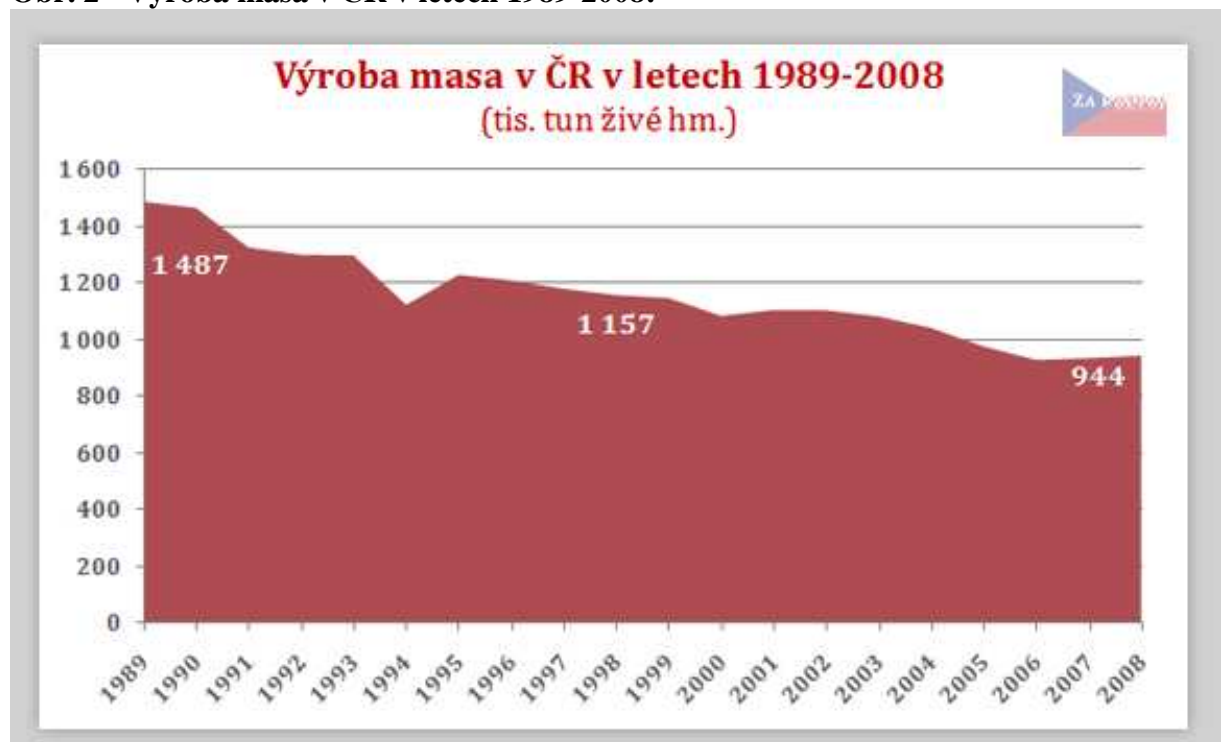
www.spolecnostprozvirata.cz

9. Přílohy

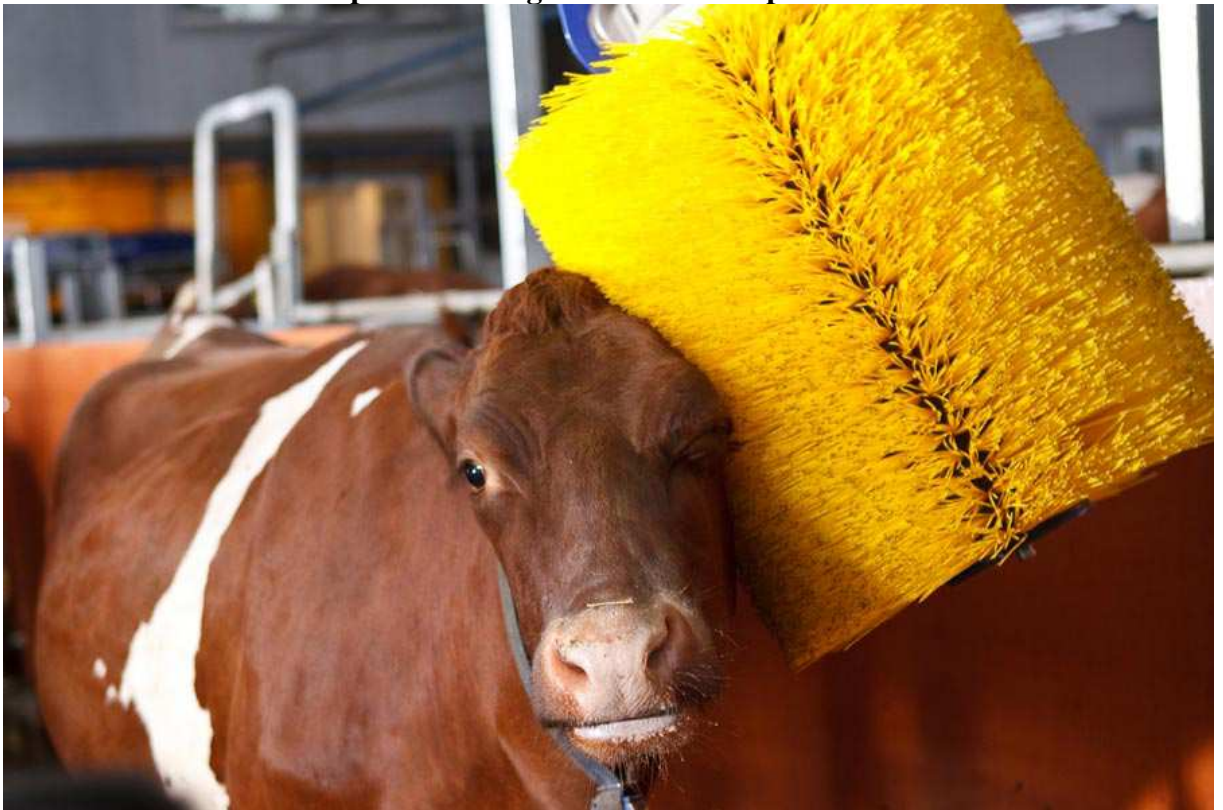
Obr. 1 - Ekologické zemědělství v ČR:

Obr. 2 - Výroba masa v ČR v letech 1989-2008:

Obr. 3 - Rotační drbadlo patří do kategorie komfortní opatření:

(Zdroj: www.delavalczech.cz, 2011)

Obr. 4 - Prosvětlená stáj je podmínkou welfare:

(Zdroj: www.agroweb.cz, 2011)

Obr. 5 - Ekologický chov slepic:

(Zdroj: www.eko-farma.cz, 2011)

Obr. 6 - Ekologický chov prasat plemene přeštické černostrakaté na biofarmě Sasov:

(Zdroj: vlastní archiv, 2011)